

## Apoštolský list

### *CANDOR LUCIS AETERNAE*

#### Svätého Otca Františka

#### pri príležitosti 700. výročia smrti Danteho Alighieriho

*Žiara večného Svetla*, Božie Slovo si vzalo telo z Panny Márie, keď na anjelovo zvestovanie odpovedala „hľa, služobnica Pána“ (porov. *Lk* 1, 38). Deň, v ktorom liturgia slávi toto nevýslovné tajomstvo, je zvlášť významný aj v súvislosti s historickou a literárnou udalosťou, týkajúcou sa vynikajúceho básnika Danteho Alighieriho, proroka nádeje a svedka nekonečného smädu, ktorý sídli v ľudskom srdci. Ide o 700. výročie jeho smrti, pri príležitosti ktorého by som sa aj ja rád pripojil k veľkému zástupu tých, čo si chcú uctiť jeho pamiatku.

25. marca sa vo Florencii začínal nový rok, lebo roky sa tam počítali odo dňa vtelenia (*ab Incarnatione*). Tento dátum, pretože bol blízko jarnej rovnodennosti a slávenia Veľkej noci, sa spájal tak so stvorením sveta, ako aj s Kristovým vykúpením na kríži, ktoré je začiatkom nového stvorenia. Preto je aj pre nás tento deň pozvaním, aby sme vo svetle vteleného Slova kontemplovali plán lásky, ktorý je samotným jadrom a zdrojom inšpirácie najslávnejšieho diela tohto básnika, *Božskej komédie*. V jej poslednom speve sv. Bernard oslavuje udalosť vtelenia týmito známymi veršami: „Láska sa tak ti v lone rozhorúči, / že takýto kvet krásny od plápolu / nám do večného pokoja z nej vzpučí“ (*Raj*, XXXIII, 7 – 9).

Dante predstavuje scénu zvestovania, ktorá je vytesaná na skalnom brale, už v *Očistci* (X, 34 – 37. 40 – 45). Práve preto pri spoločnej spomienke na človeka a básnika Danteho Alighieriho nemôže chýbať ani hlas Cirkvi. Dante totiž, oveľa lepšie ako mnohí iní, dokázal krásou svojej poézie vyjadriť hĺbku Božieho tajomstva a tajomstva lásky. Jeho báseň, ktorá je najvyšším prejavom ľudského ducha, je plodom novej a hlbkej inšpirácie, ktorej si je básnik vedomý, keď hovorí, že je „táto báseň svätá, / k nej zem i nebo prikladali dlane“ (*Raj*, XXV, 1 – 2).

Týmto apoštolským listom by som sa chcel pripojiť tiež k mojim predchodcom, ktorí si tohto básnika ctíli a vebili ho zvlášť pri výročiach jeho narodenia či smrti, aby na neho znova upriamili pozornosť Cirkvi, všetkých veriacich, literárnych vedcov, teológov, umelcov. Stručne pripomeniem tieto ich počiny, pričom sa sústredím na pápežov posledného storočia a ich najdôležitejšie dokumenty.

#### *1. Vyjadrenia rímskych pápežov posledného storočia o Dantem Alighierim*

Pred sto rokmi, v roku 1921 na šesťstoročnicu smrti tohto básnika, si Benedikt XV., ktorý zhromaždil podnety predošlých pápežov – zvlášť Leva XIII. a sv. Pia X. – uctil Danteho výročie jednak encyklikou,<sup>1</sup> jednak tým, že podporil reštaurátorské práce na Kostole San Pietro Maggiore v Ravenne, ktorý sa ľudovo nazýva kostolom sv. Františka, kde sa slávil pohrebné obrady a kde bol Alighieri na prilahlom cintoríne pochovaný. Pri tejto príležitosti pápež ocenil mnohé iniciatívy zamerané na jeho oslavu a potvrdil právo Cirkvi – „ktorá bola jeho matkou“ – zohrávať hlavnú úlohu pri tejto spomienke a uctiť si „svojho“ Danteho.<sup>2</sup> Už prv, v liste arcibiskupovi Ravenny Mons. Pasqualovi Morgantimu, v ktorom schvaľuje program slávania šesťstoročnice, Benedikt XV. zdôvodňuje svoj postoj: „Okrem toho (a to je ešte dôležitejšie) je tu aj ďalší dôvod, pre ktorý sa domnievame, že jeho slávne výročie by sa malo sláviť s vdáchným uznaním a za veľkej účasti ľudu, pretože Dante je náš [...] Totiž, kto by mohol poprieť, že náš Dante živil a posilňoval plameň svojho génia a básnického nadania čerpajúc inšpiráciu z katolíckej viery, a to až do tej miery, že vyspieval najintímnejšie tajomstvá tohto náboženstva v temer božskej básni?“<sup>3</sup>

V historickej chvíli poznačenej nepriateľskými postojmi voči Cirkvi, pripomína pápež v citovanej encyklike básnikovu vernosť Cirkvi, „intímne spojenie Danteho s touto katedrou sv. Petra“; ba tvrdí, že pokým jeho dielo je prejavom „podivuhodnej šírky a brilantnosti jeho ducha“, „mocnú inšpiráciu“ čerpalo práve z kresťanskej viery. Preto, pokračuje Benedikt XV., „v ňom treba obdivovať nielen nesmiernu výšku jeho ducha, ale aj šírku témy, ktorú sväté náboženstvo jeho básnickému spevu ponúklo“. A touto chválou na Danteho Benedikt nepriamo odpovedal tým, ktorí popierali alebo kritizovali náboženskú inšpiráciu jeho diela: „V Alighierim dýcha rovnaká zbožnosť ako v nás; jeho viera obsahuje rovnaké city. [...] To je jeho hlavná chvála: bol kresťanským básnikom a v temer božskej básni ospieval tie kresťanské ideály, o ktorých tak zápalisto rozjímal v celej ich vznešenosti a nádhere.“ Danteho dielo – dodáva pápež – je výrečným a stále platným vzorom, ktorý „ukazuje, aké nepravdivé je tvrdenie, že úctivá poslušnosť mysle a srdca voči Bohu odtína krídla ducha, pokým ona ho podnecuje a dvíha“. Preto, pokračuje ďalej pápež, „učenie, ktoré nám zanechal Dante vo všetkých svojich dielach, no zvlášť vo svojej trojdielnej poéme“ môže slúžiť „ako užitočný sprievodca pre ľudí našej doby“ a zvlášť pre študentov a učencov, pretože „keď skladal svoju báseň, nemal iný cieľ, ako pozdvihnúť smrteľníkov zo stavu biedy, teda z hriechu, a doviest' ich do stavu blaženosti, teda Božej milosti“.

<sup>1</sup> BENEDIKT XV.: *In praeclara summorum* (30. apríla 1921): *AAS* 13 (1921), 209 – 217.

<sup>2</sup> Porov. *tamže*, 210.

<sup>3</sup> BENEDIKT XV.: *Ep. Nobis, ad Catholicam* (28. októbra 1914): *AAS* 6 (1914), 540.

V roku 1965 si sv. Pavol VI. pripomenul sedemsté výročie Danteho narodenia viacerými počinmi. 19. septembra daroval zlatý kríž na výzdobu chrámu v Ravenne, ktorý sa stará o Danteho hrob, lebo v ňom chýbal „takýto znak náboženstva a nádeje“<sup>4</sup>. 14. novembra poslal do Florencie zlatý vavrínový veniec, ktorý mal byť umiestnený do Baptistéria sv. Jána. Napokon, po skončení prác Druhého vatikánskeho koncilu sa rozhodol darovať koncilovým otcom umelecké vydanie *Božskej komédie*. Pamiatku veľkého básnika si však uctil predovšetkým apoštolským listom *Altissimi cantus*,<sup>5</sup> v ktorom potvrdil silné puto spájajúce Cirkev a Danteho Alighieriho: „Ak by sa niekto pýtal, prečo Katolíckej cirkvi, z vôle jej viditeľnej hlavy, leží na srdci pestovanie pamiatky a oslava tohto florentského básnika, naša odpoveď je jednoduchá: pretože máme osobitné právo povedať, že Dante je náš! Tým chceme povedať, že prináleží katolíckej viere, pretože úplne vyžaroval lásku ku Kristovi; je náš, pretože hlboko miloval Cirkev a ospieval jej slávu; je náš, pretože v rímskom pápežovi uznával a ctil si Kristovho vikára.“

No toto právo, dodáva pápež, nás neopravňuje k dajakému triumfalizmu, ale zahŕňa aj záväzok: „Dante je náš, môžeme právom zopakovať; ale netvrdíme to preto, aby sme z neho urobili akúsi ambicióznou trofej na vlastnú chválu, ale skôr preto, aby sme si sami pripomenuli povinnosť ctiť si ho a hľadať v jeho diele nevyčísľiteľné poklady kresťanských myšlienok a citov, lebo sme presvedčení, že len ten, kto hlbšie pochopí náboženského ducha tohto vynikajúceho básnika môže plnšie pochopiť a okúsiť nádherné duchovné bohatstvá jeho diela.“ Tento záväzok však neoslobodzuje Cirkev ani od povinnosti prijať kritické prorocké slová básnika na adresu tých, ktorí mali hlásať evanjelium a reprezentovať nie seba samých, ale Krista: „Neváhame tiež pripomenúť, že Dante pozdvihol svoj kritický a prísny hlas voči viac než jednému rímskemu pápežovi a vyriekol tvrdé výčitky voči cirkevným inštitúciám a osobám, ktoré boli služobníkmi a predstaviteľmi Cirkvi.“ Avšak je zrejmé, že „tieto jeho plamenné postoje nikdy neotriasli jeho pevnou katolíckou vierou a synovskou náklonnosťou k svätej Cirkvi“.

Pavol VI. potom objasňuje, ktoré charakteristiky Danteho básne sú zdrojom duchovných bohatstiev dostupných pre každého: „Danteho báseň je univerzálna: vo svojej nesmiernej šírke objíma nebo i zem, večnosť i čas, Božie tajomstvá i ľudské udalosti, posvätnú náuku aj učenie získané pomocou svetla rozumu, plody osobnej skúsenosti aj historické kroniky.“ Predovšetkým však zdôrazňuje vnútorný zámer Danteho diela a zvlášť jeho *Božskej komédie*, ktorý nebol vždy jasne docenený a náležite uznaný: „Cieľ *Božskej*

<sup>4</sup> PAVOL VI.: *Prihovor ku kolégiu kardinálov a rímskej prelatúry* (23. decembra 1965): *AAS* 58 (1966), 80.

<sup>5</sup> Porov. PAVOL VI.: *AAS* 58 (1966), 22 – 37.

*komédie* je predovšetkým praktický a transformačný. Nechce byť len poeticky krásna a morálne povznášajúca, ale chce radikálne zmeniť človeka a doviest' ho od chaosu k múdrosti, od hriechu k svätosti, od biedy ku šťastiu, od desivého rozjímania o pekle k blaženému rozjímaniu o raji.“

V onom historickom momente, plnom napätí medzi národmi, ležal pápežovi na srdci ideál pokoja, a v básnikovom diele našiel cenný prostriedok na podporu a udržanie tohto ideálu: „Pokoj jednotlivcov, rodín, národov a ľudského spoločenstva, tento vnútorný i vonkajší, súkromný i verejný pokoj, pokoj poriadku, je narušený a otrasený, pretože je pošliapaná zbožnosť a spravodlivosť. Na nastolenie poriadku a spásy sú povolané prispieť v spoločnej harmónii viera a rozum, *Beatrice a Vergílius, Kríž a Orol, Cirkev a Impérium*“. V tomto duchu nazval pápež toto básnické dielo chválospevom na pokoj: „*Božská komédia* je epos o pokoji: *Peklo* je trúchlivým spevom o naveky stratenom pokoji, *Očistec* je sladkým, túžobným spevom o pokoji a *Raj* je triumfálnym hymnom na plný a večný pokoj“.

Z tohto pohľadu je *Božská komédia* „básňou o dosiahnutí lepšej spoločnosti vďaka nadobudnutej slobode, ktorá je vyslobodením z otroctva zla a ktorá nás vedie k tomu, aby sme našli Boha a milovali ho“ – pokračuje pápež, pričom zastáva humanizmus, ktorého charakteristiky sú dobre známe. Následne Pavol VI. pripomína, aké vlastnosti má Danteho humanizmus: „Dante uznáva a vyzdvihuje všetky ľudské hodnoty – intelektuálne, morálne, emocionálne, kultúrne, občianske. Dôležité je však zdôrazniť, že toto uznanie a úcta im prináleží vtedy, keď sú zakotvené v božskom, ktorého kontemplácia ich postupne očisťuje od pozemských prvkov.“ Právom teda možno túto komédiu nazvať *božskou*, hovorí pápež, Danteho označiť za najväčšieho básnika a tiež, ako je to v úvode tohto apoštolského listu, za „majstra vznešených spevov“.

Pavol VI. nielenže ocenil mimoriadne umelecké a literárne kvality Danteho diela, ale znovu potvrdil aj dobre známy princíp: „Teológia a filozofia sú neoddeliteľne spojené s krásou: ich učeniu krása prepožičiava svoj odev a svoju výzdobu. Sladkosťou spevu a viditeľnosťou sochárskeho a výtvarného umenia otvára krása cestu, sprístupňujúcu ich cenné učenie mnohým. Erudované rozpravy a detailné zdôvodnenia nie sú pre mnohých ľudí ľahko pochopiteľné, hoci aj oni túžia po chlebe pravdy. Priťahovaní krásou spoznávajú a oceňujú svetlo pravdy, ktorá ich naplňa. To dobre pochopil a dosiahol tento „majster vznešených spevov“, pre ktorého sa krása stala služobníčkou dobra a pravdy, a dobrota vecou krásy“. A napokon, citujúc *Božskú komédiu*, Pavol VI. uzatvára zvolaním: „Česť básnikovi vznešeného mena!“ (*Peklo*, IV, 80).

Ján Pavol II. viackrát pripomenul diela tohto vynikajúceho básnika vo svojich príhovoroch, no spomeniem len jeho vystúpenie z 30. mája 1985, pri príležitosti výstavy *Dante vo Vatikáne*. Aj on, podobne ako Pavol VI., zdôraznil jeho umelecké majstrovstvo. Danteho dielo interpretoval ako „víziu reality“, ktorá hovorí „o posmrtnom živote a Božom tajomstve s autoritou teologického myslenia, transformovaného za pomoci kombinovanej nádhery umenia a poézie“. Pápež sa potom zvlášť venoval analýze kľúčového pojmu Danteho diela: „*Trasumanare* (prekročiť čisto ľudské). To bol Danteho najvyšší cieľ: zaistiť, aby bremeno toho, čo je ľudské, nezničilo božské, ktoré je v nás, ale aby ani veľkosť božského nezrušila hodnotu toho ľudského. Preto básnik správne interpretuje svoju osobnú históriu aj históriu celého ľudstva na základe teologického kľúča.“

Benedikt XVI. často hovoril o Danteho púti a z jeho diel čerpal podnety na reflexiu a meditáciu. Napríklad vo svojej prvej encyklike *Deus caritas est* vychádzal priamo z Danteho vízie Boha, v ktorom „svetlo a láska sú jedno a to isté“, aby zdôraznil novosť, ktorú našiel v jeho diele: „Danteho pohľad zachytáva niečo úplne nové [...]. Večné svetlo je zobrazené v troch kruhoch, ku ktorým sa obracia týmito výstižnými a dobre známymi veršami: ‚Ó, večné svetlo, čo si v sebe jedno, / samo sa vieš a sebou uvedené, / vediac sa, s láskou usmievaš sa vedno‘“ (*Raj*, XXXIII, 124 – 126). V skutočnosti ešte šokujúcejšie, než toto odhalenie Boha ako trojitého kruhu poznania a lásky, je jeho rozpoznanie ľudskej tváre – tváre Ježiša Krista – v centrálnom kruhu tohto Svetla. [...] Tento Boh má teda ľudskú tvár a – môžeme dodať – ľudské srdce.“<sup>6</sup> Pápež zdôraznil originalnosť Danteho vízie, ktorá poeticky vyjadruje novosť kresťanskej skúsenosti, ktorá sa rodí z tajomstva vtelenia: „novosť lásky, ktorá pohla Boha k tomu, aby vzal na seba ľudskú tvár, ba čo viac, aby prijal ľudské telo a krv, celú ľudskú bytosť“.<sup>7</sup>

Aj ja som sa vo svojej prvej encyklike *Lumen fidei*<sup>8</sup> opieral o Danteho, keď som na opísanie svetla viery použil jeho obraz z *Raja*, v ktorom o nej hovorí ako o iskre, „čo rozšíri sa v žiaru plápolavú / a vo mne ako v nebi hviezdy skvie sa“ (*Raj* XXIV, 145 – 147). 750. výročie Danteho narodenia som si neskôr pripomenul posolstvom, v ktorom som vyjadril nádej, že „postava Alighieriho a jeho dielo budú nanovo pochopené a ocenené“. Navrhol som čítať *Božskú komédiu* ako „epickú cestu, ba ako skutočnú, osobnú a vnútornú, ale aj spoločnú, cirkevnú, spoločenskú a dejinnú púť“, pretože „predstavuje paradigmu každej autentickej cesty, na ktorej je ľudstvo povolane zanechať za sebou to, čo Dante nazýva „záhon, čo nás tak

<sup>6</sup> *Príhovor k účastníkom stretnutia organizovaného Pápežskou radou Cor unum* (23. január 2006): *Insegnamenti* 2006 II/1, 92-93.

<sup>7</sup> *Tamže*, 93.

<sup>8</sup> Porov. 4: *AAS* 105 (2013), 557.

ukrutnými činí“ (*Raj* XXII, 151), aby dosiahlo tento nový stav harmónie, pokoja a šťastia“.<sup>9</sup> Ukázal som teda postavu tohto najväčšieho básnika našim súčasníkom a ponúkol im ho ako „proroka nádeje, zvestovateľa možnosti vykúpenia, oslobodenia a hlbkej zmeny pre každého jednotlivca i pre celé ľudstvo“.<sup>10</sup>

Napokon, keď som 10. októbra 2020, pri príležitosti otvorenia Danteho roku prijal delegáciu z arcidiecézy Ravenna-Cervia a oznámil svoj zámer vydať tento list, som povedal, že Danteho dielo môže aj dnes obohatiť mysle a srdcia všetkých, predovšetkým mladých ľudí, ak sa budú môcť s jeho poéziou zoznámiť „pre nich prístupnejším spôsobom a zistia, že na jednej strane je im tento autor a jeho svet veľmi vzdialený, no na druhej strane si prekvapene uvedomia, ako jeho myšlienky rezonujú s ich vlastnou skúsenosťou“.<sup>11</sup>

## 2. Život Danteho Alighieriho – paradigma ľudskej situácie

Týmto apoštolským listom by som sa chcel pristaviť pri živote a diele tohto význačného básnika práve preto, aby som preskúmal, ako rezonuje s našou vlastnou skúsenosťou, a tak potvrdil jeho trvalú aktuálnosť. Tiež by som chcel pochopiť jeho napomenutia a myšlienky, ktoré majú aj dnes zásadný význam nielen pre veriacich, ale pre celé ľudstvo. Danteho dielo je totiž integrálnou súčasťou našej kultúry, odkazuje na kresťanské korene Európy a Západu a predstavuje dedičstvo myšlienok a hodnôt, ktoré aj dnes ponúka Cirkev i občianska spoločnosť ako základ ľudského spolužitia, v ktorom sa všetci môžeme a máme navzájom považovať za bratov a sestry. Bez toho, aby som sa púšťal do zložitých osobných, politických i súdnych aspektov Alighieriho životopisu, sa chcem stručne zmieniť aspoň o niektorých momentoch a udalostiach z jeho života, ktoré ho robia pozoruhodne blízky mnohým našim súčasníkom a ktoré sú pre pochopenie jeho diela podstatné.

Dante bol najskôr s Florenciou – kde sa v roku 1265 narodil, oženil a splodil 4 deti s Gemmou Donatiovou – hlboko spojený, avšak v dôsledku politických sporov sa po čase tento vzťah zmenil na otvorený konflikt. Napriek tomu v ňom však nikdy neuhaslá túžba vrátiť sa tam, nielen pre náklonnosť, ktorú k svojmu mestu naďalej choval, ale predovšetkým preto, aby mohol byť ako básnik korunovaný tam, kde prijal krst a vieru (porov. *Raj* XXV, 1 – 9). V záhlaví niektorých svojich *Listov* (III, V, VI a VII) sa Dante predstavuje ako „*florentinus et exul inmeritus*“ (Florentin v nezaslúženom v exile), pokým v XIII. liste, adresovanom politikovi Cangrandemu della Scala, spresňuje, že je „*florentinus natione non*

<sup>9</sup> *Posolstvo predsedovi Pápežskej rady pre kultúru* (4. máj 2015): AAS 107 (2015), 551 – 552.

<sup>10</sup> *Tamže*, 552.

<sup>11</sup> *L'Osservatore Romano*, 10. októbra 2020, s. 7.

*moribus*“ (Florent’an rodóm, no nie obyčajmi). Dante ako biely guelf sa zaplietol do konfliktu medzi guelfmi a ghibellínmi, medzi bielymi a čiernymi guelfmi. Zastával čoraz vyššie verejné funkcie, až sa napokon stal *priorom* (najvyšším predstaviteľom mestského štátu – pozn. prekl.). No v roku 1302 bol v dôsledku politických nepokojov na dva roky vyhostený, dostal zákaz vykonávať verejné funkcie a bol odsúdený na zaplatenie pokuty. Odmietol však prijať tento rozsudok ako nespravodlivý, a tak dostal ešte prísnejší trest: trvalé vyhnanstvo, skonfiškovanie majetku a trest smrti v prípade návratu do vlasti. Tak sa začína bolestný príbeh Danteho, ktorý sa márne usiluje vrátiť do svojej milovanej Florencie, za ktorú s toľkým nasadením bojoval.

Stáva sa teda vyhnancom, „zádušným pútnikom“, ktorý sa ocitol v situácii „bolestnej chudoby“ (*Convivio*, I, III, 5), ktorá ho núti hľadať útočisko a ochranu u rôznych šľachtických rodín, medziiným u Scaligeriovcov z Verony a Malaspinovcov z Lunigiana. Trpkosť a zúfalstvo tejto novej situácie vystihujú slová Cacciaguída, básnikovho predka: „Žiaľ, každý predmet najviac milovaný / ty opustiš – a to je šíp, čo volí luk vyhnanstva, nech ako prvý raní. / Ty okúsiš, až koľko horkej soli / má cudzí chlieb – a schádzať cudzie schody / i stúpať hor až ako veľmi bolí“ (*Raj* XVII, 55 – 60).

V roku 1315, po odmietnutí pokorujúcich podmienok amnestie, ktorá by mu umožnila vrátiť sa do Florencie, je Dante opäť odsúdený na smrť, tentoraz spolu so svojimi dospievajúcimi deťmi. Posledným miestom jeho vyhnanstva bola Ravenna, kde ho pohostinne prijal Guido Novello da Polenta. Tam aj zomrel v noci z 13. na 14. septembra 1321, vo veku 56 rokov, po návrate zo svojej misie do Benátok. Bol pochovaný v truhle pri vonkajšej stene starobylého františkánskeho kláštora San Pietro Maggiore, no po pohnutých udalostiach boli jeho telesné ostatky v roku 1865 prenesené do príľahlej kaplnky z osemnásteho storočia, ktorá je i dnes cieľom nespočetných návštevníkov a obdivovateľov veľkého básnika, Otca talianskeho jazyka a literatúry.

Vo vyhnanstve sa Danteho láska k rodnému mestu, ktoré zradili „podlí Florent’ania“ (Ep. VI, 1), zmenila na horkosladkú nostalgiu. Jeho hlboké sklamanie zo zrútenia sa jeho politických a občianskych ideálov, spolu s bezútešným putovaním z jedného mesta do druhého pri hľadaní útočiska a pomoci, nechýbajú ani v jeho literárnom a básnickom diele, ba predstavujú jeho hlavný zdroj a hlbokú motiváciu. Keď Dante opisuje pútnikov, ktorí sa vydávajú na cestu ku svätým miestam, opisuje v istom zmysle svoju vlastnú životnú situáciu a svoje najvnútornejšie pocity: „Vy pútnici, ktorí kráčate vo svojich myšlienkach...“ (*Vita Nova*, 29 [XL (XLI), 9], v. 1). Tento motív sa opakovane vracia, ako to vidno aj vo verši z ôsmeho spevu *Očistca*: „Tak ako húf, čo kráča zamyslene, / keď koná púť a stretne ľud nie

známy, / že pozrie len a ďalej vpred sa ženie“ (23. spev 16 – 18). Dojemnú melanchóliu Danteho pútnika a vyhnanca cítiť aj v slávnych veršoch z *Očistca*: „A bol už čas, čo vracia v dušu nával / túžob a smútkom napĺňa ju vrúcim / za dňom, v ňom plavec sladkým bratom mával“ (VIII, 1 – 3).

Dante sa hlboko zamýšľa nad svojím životom vo vyhnanstve, nad radikálnou neistotou, krehkosťou a neustálym sťahovaním sa z miesta na miesto, pričom sublimuje svoju osobnú skúsenosť a transformuje ju na paradigmu ľudskej situácie (*conditio humana*), ktorú predstavuje ako – skôr vnútornú, než vonkajšiu – cestu, ktorá sa neskončí, kým nedospeje do svojho cieľa. Narážame tu na dve základné témy celého Danteho diela: túžbu, ktorá je hlboko zakorenená v ľudskej duši a ktorá je východiskom každej životnej púte, a na jej cieľ – šťastie, spočívajúce v blaženom hľadení na Lásku, ktorou je Boh.

Napriek tragickým, smutným a strastiplným udalostiam, ktoré tento veľký básnik zažil, sa nikdy nevzdal, nepodľahol a odmietol potlačiť túžbu po naplnení a šťastí sídliacu v jeho srdci. Nezmieril sa ani s nespravodlivosťou, pokrytectvom, aroganciou moci a egoizmom, ktoré z nášho sveta robia „záhon, čo nás tak krutými činí“ (*Raj XXII, 151*).

### 3. Poslanie básnika ako proroka nádeje

Dante, ktorý uvažoval o svojom živote predovšetkým vo svetle viery, objavil svoje osobné povolanie a misiu, vďaka čomu sa, paradoxne, zo zdanlivo padnutého, sklamaného, hriešneho a beznádejného človeka, mení na proroka nádeje. V *Liste Cangrandemu della Scala* mimoriadne jasne predkladá cieľ svojho životného diela, ktorý už neopisuje a nesleduje prostredníctvom politickej alebo vojenskej aktivity, ale pomocou poézie, umenia slova, ktoré oslovuje všetkých, a tak môže zmeniť všetkých: „Stručne treba povedať, že cieľom celku i častí je vyviesť žijúcich v tomto živote zo stavu biedy a priviesť ich do stavu šťastia“ (XIII, 39 [15]). Chce teda priviesť človeka na cestu oslobodenia z každej formy biedy a ľudskej skazenosti (z onoho „temného lesa“) a zároveň ukázať jej definitívny cieľ: šťastie, chápané jednak ako plnosť života v čase a v dejinách, jednak ako večnú blaženosť v Bohu.

Dante je hlásateľom, prorokom a svedkom tohto dvojitého cieľa a odvážneho programu života a túto jeho misiu potvrdzuje Beatrice slovami: „Pre dobro sveta, nech sa zo zla vymne, / na voz hľad' tak, bys' dole do strán diela / zaznačil všetko, čo si tu zrak všimne“ (*Očistec, XXXII, 103 – 105*). Aj Cacciaguida, jeho prapraded, ho nabáda, aby neochabol vo svojej misii. Po stručnom opise svojej cesty troma posmrtnými ríšami básnik priznáva, že je ťažké hlásať nepríjemné a bolestné pravdy, no jeho slávny predok mu odpovedá: „Pre svedomie temné, / či vlastnou už, či cudzou hanbou chabé, / tvoj drsný hlas nech zvoní



nepríjemne! / Nech v žiadnu lož sa nikdy nezahrabe, / lež víziu nech podá v plnej správe; / a kto má svrab, len nechaj, nech sa škrabe!“ (*Raj*, XVII, 124 – 129).

Podobne aj sv. Peter povzbudzuje Danteho, aby odvážne plnil svoje prorocké poslanie. Apoštol sa na neho obracia v *Raji* po trpkkej invektíve básnika proti Bonifácovi VIII. a hovorí: „A synček, ty, čo späť sa k zemským nivám / pre váhu tela vrátiš, otvor pery / a neukry, čo ja sám neukrývam!“ (XXVII, 64 – 66).

Danteho prorocké poslanie teda zahŕňa aj odsúdenie a kritiku tých veriacich – či už pápežov alebo bežných veriacich – ktorí zradili Krista a z Cirkvi spravili prostriedok na presadzovanie vlastných záujmov, pričom ignorovali ducha blahoslavenstiev a lásku k najmenším a chudobným, no klaňali sa moci a bohatstvu: „Čo Cirkev stráži, má však vodiť k hodom / len hlad v tom k Bohu žobrajúcom ľude – / nie príbuzných či ešte horších rodom!“ (*Raj* XXII, 82 – 84). Slovami sv. Petra Damianiho, sv. Benedikta a sv. Petra odsudzuje skazenosť v niektorých častiach Cirkvi a stáva sa zástancom jej hlbkej obnovy. Vzápva preto Božiu prozreteľnosť, aby ju umožnila a napomohla: „No Všeživosť, čo rukou Scipiona / vrátila Rímu slávu, jak sa dívam, / i tam už prácu na záchrane koná“ (*Raj*, XXVII, 61 – 63).

Dante – vyhnanec, pútnik, zraniteľný, no teraz silný vďaka hlbkej vnútornej skúsenosti, ktorá ho zmenila, a znovuzrodený vďaka vízii, ktorá ho z hĺbky pekla, z tej najhlbšej degradácie ľudského stavu, povzniesla k videniu samotného Boha – sa dvíha a stáva sa zvestovateľom nového života, prorokom nového ľudstva túžiaceho po pokoji a šťastí.

#### 4. Dante ako básnik ľudských túžob

Dante číta v hĺbke ľudského srdca a v každom jednom – dokonca aj v tých najodpornejších a najznepokojujúcejších postavách – vie rozpoznať iskierku túžby po dosiahnutí istého šťastia a naplnenia života. Pristaví sa a načúva dušiam, ktoré stretáva, rozpráva sa s nimi a kladie im otázky, aby sa vedel s nimi stotožniť a prežívať ich trápenie alebo šťastie. Básnik vychádza zo svojej osobnej situácie, no stáva sa tlmočníkom univerzálnej ľudskej túžby ísť cestou života až do jej definitívneho cieľa, teda dovtedy, kým sa neodhalí plnosť pravdy a zmysel vlastnej existencie a kým ľudské srdce nenájde odpočinok a pokoj v Bohu, ako povedal už sv. Augustín.<sup>12</sup>

V diele *Convivio* Dante rozoberá práve dynamiku tejto túžby: „Najvyššou túžbou každej veci – ktorú jej dala príroda – je vrátiť sa k svojej prvej príčine. A keďže Boh je príčinou našich duší [...], duša si najviac želá vrátiť sa k nemu. Je teda ako pútnik, ktorý kráča neznámou cestou a je presvedčený, že každý dom, ktorý zďaleka vidí, je hostinec,

<sup>12</sup> Porov. *Vyznania* I, I, 1: PL 32, 661.

no keď v ňom nenájde to, čo si myslel, prenesie svoje presvedčenie na ďalší dom. A tak ide od domu k domu, až kým nepríde do hostinca. Tak aj naša duša okamžite ako vstúpi na túto novú a nikdy neprebádanú cestu životom, ustavične hľadá svoj cieľ, svoje najvyššie dobro. Preto vždy, keď vidí niečo zdanlivo dobré, považuje to za najvyššie dobro“ (IV, XII, 14 – 15).

Danteho púť, zvlášť tá zobrazená v *Božskej komédii*, je skutočne cestou túžby, hlbokoj vnútornej potreby zmeniť svoj život, dosiahnuť šťastie, a tak ukázať cestu tým, ktorí sa podobne ako on nachádzajú v „tmavom lese“ a zblúdili zo „správnej cesty“. Je tiež príznačné, že už od prvej etapy tejto cesty je jeho sprievodcom veľký rímsky básnik Vergílius, ktorý mu ukazuje cieľ, kam má prísť, a povzbudzuje ho, aby nepodľahol strachu ani únave: „Prečo však ty chceš spať v tie nepokoje? / Čo od spanilej hory spať ťa zvedlo, / v nej spočíva i zrod má šťastie svoje?“ (*Peklo* I, 76 – 78).

##### 5. Básnik Božieho milosrdenstva a ľudskej slobody

Cesta, ktorú Dante predkladá, nie je iluzórna ani utopická, ale realistická a dostupná pre každého, lebo Božie milosrdenstvo vždy ponúka možnosť zmeny, obrátenia, nového sebauvedomenia a objavenia cesty k šťastiu. Z tohto pohľadu sú dôležité niektoré epizódy a postavy z *Božskej komédie*, ktoré nám ukazujú, že z tejto cesty nikto nie je vylúčený. Je to napríklad cisár Traján, pohan, ktorý je napriek tomu v raji. Dante jeho prítomnosť v raji ospravedľňuje takto: „Násilie znáša rajská ríša blaha, / ak láska vrelá, živá nádej tryská / z duše až tak, že Božiu lásku zmáha. / Nie však jak mečom na muža muž blýska! / Víťazí tým, že sama chce byť jata, / a jata triumf láskavosťou získa!“ (*Raj* XX, 94 – 99). Trajánovo milosrdné gesto, ktoré preukázal „vdovičke“ (tamže, 45), alebo „slzička“ pokánia, ktorú v okamihu smrti vylial Buonconte z Montefeltra (*Očistec* V, 107), nielenže svedčia o nesmiernom Božom milosrdenstve, ale tiež potvrdzujú, že ľudská bytosť je vždy slobodná a môže si zvoliť, akou cestou pôjde a aký osud ju stihne.

Z tohto pohľadu je dôležitý aj kráľ Manfredi, ktorého Dante umiestnil do očistca a ktorý takto opisuje vlastnú smrť a Boží ortieľ: „Keď ma dve rany priviedli až k skonu, / ja som sa tam, kde odpustenie kynie / kajúcne stúlil k láskavému lonu. / Nebolo páru mnohej mojej vine, / no ramená tej Veľkej Lásky môžu / každého objasť, kto sa do nich vinie“ (*Očistec* III, 118 – 123). Tu môžeme takmer zazrieť postavu otca z evanjeliového podobenstva, ktorý je pripravený prijať vracajúceho sa márnotravného syna s otvorenou náručou (porov. *Lk* 15, 11 – 32).

Dante je obhajcom dôstojnosti a slobody každej ľudskej bytosti, ako základnej podmienky pre životné rozhodnutia aj pre samotnú vieru. Večný osud človeka, ako nám

Dante napovedá, keď rozpráva príbehy viacerých slávnych alebo málo známych postáv, závisí od jeho slobodných rozhodnutí. Aj naše každodenné a zdanlivo bezvýznamné činy majú význam, ktorý presahuje časnosť a siaha do večnosti. Najväčším Božím darom je sloboda, ktorá človeku umožňuje dosiahnuť definitívny cieľ, ako hovorí Beatrice: „Najväčší dar, čo dobrý Boh dal duši, / v ňom jeho štedrosť nielen vyvrcholí, / no najviac jeho добрote i sluší, / je sloboda, je voľnosť daná vôľi“ (*Raj V*, 19 – 22). Nie sú to len rečnícke a vágne tvrdenia, vychádzajú totiž zo života toho, kto pozná cenu slobody: „Slobodu hľadá, cennejšiu než skvosty, / ako vie ten, kto život za ňu kladie“ (*Očistec I*, 71 – 72).

Alighieri nám však pripomína, že sloboda nie je samoúčelná, ale je podmienkou neustáleho stúpania na ceste a práve Danteho púť cez tri ríše nám názorne ukazuje tento výstup až po dotyk s nebom a dosiahnutie plného šťastia. „Vrcholky túh“ (*Raj XX*, 62), vzbudené slobodou, nevyhasnú, pokiaľ nedosiahnu svoj cieľ, definitívne blažené videnie: „A ja, čo cieľu všetkých túžob koril / som sa i blížil, jak som mal i vládal, / som vrchol vrúcnyh túžbam v sebe tvoril“ (*Raj XXXIII*, 46 – 48). Túžba sa tak stáva modlitbou, naliehavou prosbou, orodovaním i piesňou sprevádzajúcou a charakterizujúcou Danteho putovanie, tak ako liturgická modlitba, ktorá vyznačuje hodiny a momenty dňa. Básnikova parafráza na modlitbu Otčenáš (porov. *Očistec XI*, 1 – 21) prepletá evanjeliový text s ťažkosťami a utrpením každodennej osobnej skúsenosti: „A nech k nám príde pokoj tvojej ríše, / lebo ak sám k nám nezostúpi dolu [...] A daj nám dnes, daj mannu každodennú, / bez nej tou drsnou púšťou ústup púhy / činia i tí, čo dychtiac vpred sa ženú“ (7 – 8. 13 – 15). Tí, čo veria v Boha ako milosrdného Otca, mu svoju slobodu môžu len zveriť v modlitbe. To ju však vôbec nepoškodzuje, ba naopak, posilňuje.

## 6. *Obráz človeka vo vízii Boha*

Súhra medzi slobodou a túžbou v putovaní *Božskej komédie* – ako zdôraznil už pápež Benedikt XVI. – neprináša, akoby sa mohlo zdať, redukciu našej konkrétnej ľudskosti akoby istý druh sebaodcudzenia, neničí ani neignoruje to našu dejinnú existenciu. Dokonca v *Raji* predstavuje Dante blažených – „kláštor bielych hávov“ (*XXX*, 129) – v ich telesnosti, zobrazuje ich pocity a emócie, pohľady a gestá, skrátka, ukazuje nám ľudstvo v jeho zavŕšenej dokonalosti duše i tela, predznamenávajúc tak vzkriesenie tela. Svätý Bernard, ktorý Danteho sprevádza na poslednom úseku cesty, upozorňuje básnika na prítomnosť malých detí v ruži blažených a pozýva ho, aby ich pozoroval a počúval: „Veď sám to badáš na vzhľade tých detí / i na hlase, čo sa z nich prihovára, / ak počuješ i zrieš, jak tvár im svieti“ (*XXXII*, 46 – 48). Je až dojemné, že tento žiarivý zjav blažených v ich dokonalej

ľudskosti je zdôvodnený nielen pocitmi náklonnosti k našim drahým, ale predovšetkým výslovnou túžbou znovu vidieť ich telá, ich pozemský vzhľad: „jak veľmi túžia po zomretom tele. / Snád' nielen pre nich, no aj pre ich mamy, / tatov a tých, čo ich milovali v čase, / než sa z nich stali nesmrteľné plamy“ (XIV, 63 – 66).

A napokon v centre poslednej vízie, pri stretnutí s tajomstvom Najsvätejšej Trojice, Dante spoznáva ľudskú tvár samého Krista, večného Slova, ktoré sa stalo telom v Máriinom lone: „V prapodstate, čo stále výš ma volá, / v hlbokkej, jasnej, uzrel som tri kruhy a v troch ich farbách jedna veľkosť bola. [...] to krúženie, čo tebou porodené / v tebe tak jasno odraz svetla čarí, / len sčasti v mojich očiach uvidené, / vnútri a v tejže farbe, ktorou žiari, / mi zrazu zjaví obraz nášho zjavu“ (XXXIII, 115 – 117.127 – 131). Iba vo *videní Boha* (*visio Dei*) sa ľudská túžba upokojí a on zakončí svoju namáhavú cestu: „Vtom taký blesk však blyсне cez nebesá, / že v um mi vhrúži vytúžené svetlo. / Obraznosť skvelá tu už v bezmoc klesá“ (140 – 142).

Tajomstvo vtelenia, ktoré dnes slávime, je skutočným jadrom a hlavnou inšpiráciou celej básne. V ňom sa uskutočňuje to, čo cirkevní otcovia zvykli nazývať „zbožštenie“, ono *admirabile commercium* – teda podivuhodná výmena, ktorou Boh vstupuje do našich dejín a stáva sa telom, aby tak človek so svojím telom mohol vstúpiť do božskej reality, symbolizovanej ružou blažených. Ľudstvo v jeho konkrétnej realite, s jeho každodennými skutkami a slovami, rozumom i citmi, s jeho telom aj emóciami je prijaté do Boha, v ktorom nachádza pravé šťastie a definitívne naplnenie, cieľ celého svojho putovania. Dante po tomto cielel túžil a predvídal ho už na začiatku putovania v *Raji*: „Vzpláť by mal v nás ten smäd, čo nezaháša: / uzrieť tú svätú podstatu, v nej vzrieme, / jak s Bohom spne sa prirodzenosť naša. / Tam uzrie sa, v čo veria deti zeme / nezrené v nej, jak pravda odostretá / na spôsob prvých právd, v ne veriť vieme“ (2. spev, 40 – 45).

### 7. Tri ženy z Božskej komédie: Mária, Beatrice a Lucia

Pri oslave tajomstva vtelenia, ktoré je zdrojom spásy a radosti pre celé ľudstvo, Dante nemôže neospevovať Máriu, panenskú Matku, ktorá svojím „áno“, svojím úplným a bezvýhradným prijatím Božieho plánu, umožnila Slovu stať sa telom. V Danteho diele nachádzame nádherný mariologický traktát: vznešeným lyrickým jazykom – zvlášť v modlitbe, ktorú prednáša sv. Bernard – básnik syntetizuje teologické úvahy o Márii a jej účasti na Božom tajomstve: „Panna a matka, dcéra svojho syna, / ponížená a vyššia ako tvory; / nemenný, večný zámer Hospodina. / Tys' tá, v ňu toľká šľachetnosť sa vnorí / a s takou ľudskou prírodou sa zlúči, / že sám jej Tvorca v tvora z nej sa stvorí“ (*Raj* XXXIII, 1 – 6).

Úvodný oxymoron a následná záplava kontrastov vyzdvihujú originalnosť postavy Márie a jej jedinečnú krásu.

Opäť sv. Bernard, ukazujúc blažených v mystickej ruži, pozýva Danteho rozjímať o Márii, ktorá dala vtelenému Slovu ľudskú podobu: „No hľad' už v tvár, čo najviac tvári Krista / sa podobá, bo len jej jasné skvosty / ťa uschnonia, by uvidel si Krista!“ (*Raj XXXII*, 85 – 87). Prítomnosť archanjela Gabriela nám znova pripomína tajomstvo vtelenia. Dante sa pýta sv. Bernarda: „Kto je ten anjel, že tak v očiach hrá mu / najvyššia láska k Panej, až sa nezdá, / že by bol celý z iného než z plamu?“ (103 – 105); a on mu odpovedá: „Bo on to zišiel k Panne s vetvou palmy, / keď Boží Syn sa sklonil k ľudskej skrýši, / aby sa odel všetkými jej žiaľmi“ (112 – 114). Odkazy sa nachádzajú v celej *Božskej komédii*. Pri putovaní v *Očistci* je Mária vzorom čností, ktoré sú protikladom rôznych nerestí; je rannou hviezdou, ktorá človeku pomáha vyjsť z temného lesa a kráčať na Boží vrch. Tá „s menom kvetu krásneho, čo vzývam / ráno i večer“ (*Raj XXIII*, 88 – 89), je tu vždy a jej vzývanie nás pripravuje na stretnutie s Kristom a s tajomstvom Boha.

Dante, ktorý na svojej púti nikdy nie je sám, sa nechá viesť najskôr Vergíliom, ktorý je symbolom ľudského rozumu, a potom ho vedie Beatrice a sv. Bernard. Tentoraz môže vďaka Máriinmu príhovoru dôjsť do nebeskej vlasti a zakúsiť plnosť radosti, po ktorej túžil v každom okamihu svojho života: „Z videnia von, vždy do srdca sa rinie / mi ľúbeznosť, čo z neho zrodila sa“ (*Raj XXXIII*, 62 – 63). Básnik, vedomý si svojej nedostatočnosti, nám opätovne pripomína, že sa nespasíme sami: „Nie sám môj duch v svet tento schádza“ (*Peklo X*, 61). Preto je nevyhnutné, aby sme touto cestou išli v spoločnosti tých, ktorí nám môžu pomôcť a povedú nás múdro a rozvážne.

V tomto kontexte sa javí dôležitá prítomnosť žien. Na začiatku namáhavej cesty Vergílius, prvý Danteho sprievodca, utešuje a povzbudzuje básnika, aby vytrval, pretože sa za neho prihovárajú tri ženy, ktoré ho budú viesť: Mária, Božia Matka, predstavujúca lásku; Beatrice, symbol nádeje; a svätá Lucia, zobrazenie viery. Taktodojemne sa predstavuje Beatrice: „Ja, Beatrice, posielam ťa za ním; / z diale sem idem, kam chcem naspäť hore; / Láska ma pohla, prichodím s jej prianím“ (*Peklo II*, 70 – 72). Láska sa teda javí ako jediný zdroj, ktorý nám môže poskytnúť spásu: Božia láska, ktorá premieňa ľudskú lásku. Beatrice nám zasa pripomína orodovanie inej ženy, Panny Márie: „V nebi je pani spanilá, čo vzlyká / a nad tým pádom tak jej slzy kanú, / že zmierňuje tým ortiel' pre vinníka“ (94 – 96). Vtedy vstupuje Lucia, ktorá sa obracia na Beatrice: „Či Beatrice, Božiu chválu pravú, / nezaujíma ten, kto z celej sily / ľúbil ju tak, až vymanil sa z davu?!“ (103 – 105). A tak Dante spoznáva,

že na ceste nás môže skutočne podopierať a doviest' k spáse, obnove života a teda k šťastiu len ten, koho vedie láska.

#### 8. *František, ženích pani Chudoby*

Do beloskvúcej ruže blažených, uprostred ktorej žiari postava Márie, umiestňuje Dante aj mnohých svätých a načrtáva ich život a poslanie. Chce ich ponúknuť ako príklady tých, ktorí dosiahli definitívny cieľ svojho života a povolania v konkrétnych životných okolnostiach a cez mnohé skúšky. Stručne pripomeniem len postavu sv. Františka z Assisi, ktorého vykresľuje v XI. speve *Raja*, kde sa hovorí o múdrych dušiach.

Sv. František a Dante majú veľa spoločného. František so svojimi spoločníkmi opustil kláštor a išiel medzi ľuďi, cez dediny a mestá, kázal a navštevoval ich domovy. Dante sa rozhodol zložiť veľkú epickú báseň o posmrtnom živote v jazyku ľudu – čo bolo na tú dobu nezvyčajné – a svoj príbeh zaľudniť známymi i menej známymi postavami, ktoré sa však v dôstojnosti vyrovnajú mocným tohto sveta. Ďalšou spoločnou črtou oboch je vnímavosť na krásu a hodnotu stvorenia ako odrazu a „stopy“ svojho Stvoriteľa. V Danteho veršoch nemožno nevidieť parafrázu na modlitbu *Otčenáš* – „nech tvojmu menu stále chválu takú / – moci i duchu sladkému – svet dýše“ (*Očistec* XI, 4 – 5) – a tiež ozvenu *Chválospevu stvorenia* sv. Františka.

V XI. speve *Raja* sa ešte jasnejšie ukazuje ich podobnosť. Františkova svätosť a múdrosť vyniknú práve vďaka tomu, že Dante, hľadiac z neba na našu zem, spozná prízemnosť tých, čo svoju dôveru vkladajú v pozemské dobré: „Ó, nezmyselná starosť smrteľníkov! / Aké sú mýlne dôvody, čo nadol / ti vážia krídla ťarchou prevelikou!“ (1 – 3). Celý Františkov životný príbeh, jeho „obdivuhodný život“, je založený na jeho privilegovanom vzťahu s pani Chudobou: „Treba však zjasniť túto parabolou: / v tých milencoch – keď závoj z nej sa zhodí, – / Františka uzrieš s Chudobou žiť spolu“ (73 – 75). V speve venovanom sv. Františkovi sa pripomínajú významné okamihy jeho života, jeho skúšky a napokon udalosť, v ktorej sa viditeľne potvrdzuje jeho pripodobnenie sa chudobnému a ukrižovanému Kristovi pečaťou stigiem: „No k viere príliš nezrelý, zlých mravov / uzrie tam ľud a nechtiac márneť trudy, / vráti sa k plodom nad italskou trávou, / do drsných brál, kde Tiber s Arnom prúdi, / poslednú pečať Kristus sám mu vtlačí, / ktorú dva roky nosia jeho údy“ (103 – 108).

#### 9. *Prijat' svedectvo Danteho Alighieriho*

Na záver tohto stručného pohľadu na dielo Danteho Alighieriho, ktoré je temer bezodnou studnicou poznania, skúseností a myšlienok zo všetkých oblastí ľudského bádania, sme pozvaní zamyslieť sa. Množstvo rôznych postáv, príbehov, symbolov, pôsobivých a prítlačivých obrazov, ktoré nám Dante predkladá, vyvoláva zaiste obdiv, úžas a vďačnosť. V Dantem môžeme takmer zazrieť predchodcu či zvestovateľa našej multimedialnej kultúry, v ktorej sa slová a obrazy, symboly a zvuky, poézia a tanec spájajú, aby odovzdali jediné posolstvo. Je teda pochopiteľné, že jeho báseň inšpirovala vznik nespočetných umeleckých diel rôzneho druhu.

No dielo tohto vrcholného básnika vyvoláva aj provokatívne otázky pre našu dobu. Čo nám dnes, v dnešnej dobe, môže povedať? Má nám ešte čo povedať alebo ponúknuť? Je jeho posolstvo pre nás aktuálne či užitočné? Môže byť pre nás stále výzvou?

Dante nás dnes – ak si môžeme dovoliť hovoriť v jeho mene – nežiada len o to, aby sme jeho dielo čítali, komentovali, študovali a analyzovali. Žiada nás skôr o to, aby sme ho vypočuli a aby sme ho dokonca istým spôsobom nasledovali. Pozýva nás byť jeho druhmi na ceste, pretože aj dnes nám chce ukázať cestu k šťastiu; správnu cestu k plnohodnotnému ľudskému životu, ktorý sa vynára z temného lesa, v ktorom strácame orientáciu a skutočnú dôstojnosť. Danteho cesta a jeho vízia života po smrti nie sú len príbehom, ktorý treba vyrozprávať; sú viac než len opisom jednej osobnej, hoci výnimočnej histórie.

Ak Dante toto všetko rozpráva – a robí to obdivuhodným spôsobom používajúc jazyk ľudu, ktorému všetci môžu rozumieť, čím ho pozdvihuje na jazyk univerzálny – je to preto, že nám chce odovzdať dôležité posolstvo, ktoré sa má dotknúť našich srdiec a našej mysle, premeniť nás, a to už dnes, v tomto živote. Jeho posolstvo nás môže a má prinútiť, aby sme si uvedomili, kto sme, a čo deň po dni prežívame vo vnútornom a neustálom zápase o dosiahnutie šťastia, plnosti života, definitívnej vlasti, kde budeme žiť v plnom spoločenstve s Bohom, ktorý je nekonečnou a večnou Láskou. Hoci je Dante človekom svojej doby a na mnohé témy je inak vnímavý ako my, jeho humanizmus je stále platný a aktuálny, a môže byť zaiste dobrým východiskom pre to, čo chceme vytvoriť v tejto našej dobe.

Preto je dôležité, aby sme sa pri tejto jubilejnej príležitosti oboznámili s Danteho dielom podrobnejšie a hlbšie, a tiež aby sa stalo dostupným a prítlačivým nielen pre študentov a odborníkov, ale aj pre všetkých tých, čo dychtivo túžia po odpovediach na svoje najhlbšie otázky a chcú žiť svoj život a svoju vieru naplno, cieľavedome, vďačne prijímajúc a prežívajúc dar a záväzok slobody.

Preto blahoželám tým učiteľom, ktorí dokážu zápalisto sprostredkovať Danteho posolstvo a uvádzať študentov do kultúrneho, náboženského i morálneho obsahu jeho diel. No

toto dedičstvo si vyžaduje, aby bolo sprístupnené aj mimo školských lavíc a univerzitných siení.

Preto vyzývam kresťanské spoločenstvá – najmä v mestách, kde sa uchovávajú pamiatky na Danteho – akademické inštitúcie, kultúrne združenia a hnutia, aby podporovali iniciatívy zamerané na poznanie a šírenie Danteho posolstva v jeho plnosti.

Zvlášť povzbudzujem umelcov, aby dali Danteho poézii hlas, tvár a srdce a prepožičali jej formu, farbu a zvuk na ceste krásy, ktorou on tak majstrovsky prechádzal, a tak jazykom vlastným ich umeniu sprostredkovali tie najhlbšie pravdy a šírili posolstvo pokoja, slobody a bratstva.

V tejto konkrétnej historickej chvíli, poznačenej mnohými tieňmi, situáciami ponížujúcimi ľudskú dôstojnosť, nedostatkom dôvery a vyhliadok do budúcnosti, nám môže Dante, prorok nádeje a svedok ľudskej túžby po šťastí, znovu poskytnúť slová a príklady, ktoré nás povzbudia na našej ceste. Môže nám pomôcť, aby sme napredovali s pokojom a odvahou na púti života a viery, na ktorú je každý z nás povolaný, až kým naše srdce nenájde skutočný pokoj a pravú radosť; kým nedosiahneme posledný cieľ celého ľudstva, „Lásku, čo slnko pohýna i hviezdy“ (*Raj XXXIII, 145*).

*Vo Vatikáne 25. marca, na sviatok Zvestovania Pána v roku 2021, deviatom roku môjho pontifikátu.*

František

*Z talianskeho originálu *Lettera Apostolica Candor Lucis Aeternae del Santo Padre Francesco* preložila Mária Spišiaková. V preklade boli použité citáty zo slovenského prekladu *Božskej komédie od Viliama Turčányiho* (Vyd. Tatran, 1. vydanie, 1986).*